

HRVATSKO BIOKEMIJSKO DRUŠTVO:

Od osnivanja do učlanjenja u FEBS i IUBMB

Ovaj prikaz je napisan povodom učlanjenja Hrvatskog biokemijskog društva u FEBS (Federation of European Biochemical Societies) i IUBMB (International Union of Biochemistry and Molecular Biology). Prikaz se osniva na izvještajima sa skupština Hrvatskog biokemijskog društva i Hrvatskog kemijskog društva (objavljenima u *Croatia Chemica Acta* i *Periodicum Biologorum*), kao i na zapisnicima i bilješkama koje se nalaze u arhivi Hrvatskog biokemijskog društva.

Prva je strukovna organizacija biokemičara u Hrvatskoj provedena unutar Hrvatskog kemijskog društva. Od 1953. do 1956. god. djelovala je Sekcija za kliničku biokemiju (pročelnik Marijana Fišer-Herman). Članovi te sekcije prešli su 1956. god. u Farmaceutsko društvo, a biokemičari koji su ostali u Hrvatskom kemijskom društvu osnovali su 1957. god. Sekciju za biokemiju, koja je djelovala do 1976. god. (pročelnici: Mihovil Proštenik 1956 – 1964, Pavao Mildner 1965 – 1976). Godine 1976. osnovano je Hrvatsko biokemijsko društvo (HBD)

Osnivanje HBD uslijedilo je na inicijativu odbora koji je savvao osnivačku skupštinu, predloživši da se osnuje Društvo biokemičara Hrvatske. Članovi odbora bili su: E. Reiner, P. Mildner, B. Ries, V. Simeon, S. Iskrić, Lj. Vitale, D. Keglević, S. Kveder, J. Tomašić i V. Gamulin. Osnivačka je skupština održana 14. VII. 1976. u Zagrebu i na skupštini je dogovoreno da naziv društva bude Hrvatsko biokemijsko društvo. Članovi-osnivači bili su: V. Gall-Palla, V. Simeon, M. Gušo-Ortolan, B. Ries, P. Mildner, S. Kveder, M. Podravec, E. Reiner, Z. Kniewald, V. Gamulin, M. Protić, J. Tomašić, S. Iskrić, B. Prauhart, Ž. Golubić, B. Mihanović, Lj. Vitale, J. Kniewald, B. Lisičar, S. Barbarić, B. Mihajević, K. Lipovac, D. Keglević i M. Fišer-Herman.

Na prvoj redovnoj skupštini (1977. god.) HBD imao je 85 članova, a na skupštini 1993. god. 220 članova (Zagreb 189, Rijeka 22, Osijek i Koprivnica po 2, Zadar, Split, Zaprrešić, Novo Mesto i Bihać po 1 član). Na skupštinama HBD često je komentirano da broj članova ne zadovoljava, pogotovo izvan Zagreba, a napose u Splitu i Osijeku koji su sveučilišni gradovi. Izraženo je mišljenje da bi sveučilišni nastavnici trebali već u tijeku studija uključivati svoje studente u aktivnosti i članstvo, posebno zato jer HBD ima malo mladih članova.

Godine 1964. osnovan je FEBS i biokemičari iz Hrvatske htjeli su se priključiti. U bivšoj Jugoslaviji republička društva ili sekcije nisu se mogle učlaniti u međunarodne organizacije, te je zato 1965. god. osnovana Komisija za biokemiju Unije kemijskih društava Jugoslavije, koja je iste godine bila primljena u FEBS (na sjednici Savjeta FEBS-a u Beču), kao 21. članica. Komisija je djelovala do 1977. god. (predsjednik P. Mildner, tajnik E. Reiner). Godine 1975. započelo je osnivanje Saveza biokemičara Jugoslavije na inicijativu odbora, koji se je sastao 5. XII. 1975. u Zagrebu. Članovi odbora bili su: P. Mildner, E. Reiner, B. Ries, Lj. Vitale, S. Iskrić, Z. Kučan, S. Maričić i V. Gall-Palla (Hrvatska), M. Milenković i K. Dursan (BIH), O. Gašić i M. Stanulović (Vojvodina), I. Berkeš, T. Kostić i A. Gelineo (Srbija), V. Turk, M. Pavlič i I. Kregar (Slovenija). Osnivačka skupština održana je 16. IX. 1976. u Portorožu, u sklopu prvog Kongresa biokemičara Jugoslavije, koji su organizirali biokemičari Slovenije. Na skupštini je dogovoren naziv Savez biokemijskih društava Jugoslavije i donesen Statut (koji je potvrđen u Zagrebu 2. VI. 1977). Savez je do 1987. god. imao sjedište u Zagrebu (predsjednik Pavao Mildner, tajnik Blanka Ries), a zatim u Ljubljani (predsjednik Vito Turk, tajnik Igor Kregar). Savez je 1990. god. izdao revidirani Statut i adresar članova, kojih je tada bilo 44 iz Bosne i Hercegovine, 207 iz Hrvatske, 52 iz Makedonije, 93 iz Slovenije, 86 iz Srbije i 68 iz Vojvodine. Osnivanjem Saveza prestala je djelovati Komisija za biokemiju, a Savez je od tada predstavljao biokemičare Jugoslavije u FEBS-u. Savez je 1977. god. primljen u IUB (International Union of Biochemistry)

Kada je u toku 1991. god. počeo rat protiv Hrvatske, HBD je uputio pismo članicama Saveza i tražio podršku u osudi agresije. Tome se je pozivu odazvalo samo Slovensko biokemijsko društvo. Nakon toga je sazvana izvanredna skupština HBD u Zagrebu 23. X. 1991. na kojoj je zaključeno da HBD izlazi iz Saveza. Predsjednik Saveza je nakon toga savvao sastanak predsjedništva u Ljubljani 19. XI. 1991. na koji su došli samo predstavnici HBD i Slovenskog biokemijskog društva. Na sjednici je konstatirano da HBD i Slovensko biokemijsko društvo izlaze iz Saveza, a primljen je na znanje dopis Makedonskog biokemijskog društva, koje je donijelo jednaku odluku. Nakon napuštanja Saveza, HBD je zatražio direktno primanje u članstvo FEBS i IUBMB. Na sjednici Savjeta FEBS-a u Dublinu (Irski) 8. VIII. 1992. HBD je primljen u FEBS. Na istoj je sjednici u FEBS primljeno i Slovensko biokemijsko društvo. Time FEBS sada ima ukupno 30 članica. Na sastanku IUBMB u Ixtapa (Mexico) 28/29. IX. 1992. HBD i Slovensko biokemijsko društvo primljeni su u IUBMB, koje time sada ima ukupno 54 članice. Od 1992. god. Savez biokemijskih društava Jugoslavije nije više na popisu članica ni FEBS-ni IUBMB-a.

Na čelu HBD je Predsjedništvo koje se sastoji od predsjednika, podpredsjednika, tajnika, blagajnika i pet članova. Dosadašnji predsjednici i tajnici bili su: 1976–79 Elsa Reiner i Ljubinka Vitale, 1979–81 Ljubinka Vitale i Boris Mildner, 1981–83 Berislav Pende i Vera Simeon, 1983–85 Milivoj Popović i Vera Simeon, 1985–87 Željko Kučan i Mensura Dražić, 1987–89 Elsa Reiner i Boris Mildner, 1989–91 Mirna Floegel i Zoran Radić (kojega je u polovini mandata zamijenio Vladimir Mrša), 1991–93 Željko Kučan i Vladimir Mrša. Sjedište HBD je od osnivanja u Zagrebu (Marulićev trg 19/II) u prostorijama Zavoda za fizičku kemiju Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, gdje se nalazi i sjedište Hrvatskog kemijskog društva.

Godine 1958. Hrvatsko kemijsko društvo, na inicijativu Eugena Cerkovnikova, osnovalo je u Rijeci Sekciju za Rijeku i Istru. Ta je Sekcija 1978. god. počela djelovati i kao Sekcija HBD za Rijeku i Istru, i ona do danas tako djeluje. Sjedište Sekcije je u Rijeci u prostorijama Zavoda za kemiju i biokemiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (Ul. Olge Ban 22). U razdoblju od 1978. do 1981. je o aktivnostima Sekcije obavještavala Vera Pall-Galla, zatim Mladena Kirigin (od 1982. do 1988), a od 1989. godine Jadranka Varljen. Organizacija zajedničkih sekcija HBD i drugih srodnih društava bilo bi vjerojatno dobro rješenje i za oranzaciju biokemičara u druga dva sveučilišna grada Hrvatske.

HBD izdaje bilten »Informacije«, koji je počeo izlaziti 1974. god. i od tada redovito izlazi dva puta godišnje. Do zaključno 1992. god. izašla su 36 broja (urednici: 1974–80 i 1988–92 god. Elsa Reiner, 1981–87 Ljubinka Vitale). Bilten je izlazio kao šapirografirano izdanje na 2–3 stranice do 1981. god, a od tada se bilten štampa. U biltenu se objavljuju vijesti iz biokemijskih društava i izvještava se o sastancima iz područja biokemije i srodnih struka o kojima nema obavijesti u FEBS Bulletin-u. Bilten se dostavlja svakom članu HBD. Do zaključno 1991. god. »Informacije« su bile i bilten Saveza, te ih je HBD distribuirao svim biokemijskim društvima bivše Jugoslavije.

Izvještaji o radu Sekcije za biokemiju izlazili su u *Croatia Chemica Acta*, koja je izvještavala o cjelokupnom radu Hrvatskog kemijskog društva. Nakon osnivanja HBD, izvještaji sa skupština objavljuju se u *Periodicum Biologorum*. Dosad su objavljeni svi izvještaji (osim iz godine 1986), kao i Statut iz godine 1977.

Bitna je aktivnost HBD organizacija kolokvija, koji se održavaju u prosjeku jedanput mjesečno. Za kolokvije koji se održavaju u Zagrebu nema nažalost sustavne informacije u izvještajima HBD o predavačima i temama predavanja, te broju slušača. Iz iznesenih se podataka može zaključiti da se mnogi kolokviji održavaju kao zajednički kolokviji sa drugim društvima

ili ustanovama, te da su predavači često iz inozemstva. Za organizaciju kolokvija zadužen je uvijek jedan član Predsjedništva, ali ni o tome nema sustavnih izvještaja na skupštinama; zadnjih nekoliko godina su organizatori kolokvija bili Tihana Žanić, a zatim Maja Abramić. U gotovo svim izvještajima sa skupština HBD piše da odaziv slušača ne zadovoljava.

Kolokviji se održavaju i u Rijeci u organizaciji Sekcije za Rijeku i Istru. Od godine 1958. vodi se u toj Sekciji evidencija o kolokvijima, u kojoj se nalaze podaci o predavaču, temi predavanja i broju slušača. Od 1958. godine do zaključno ljetnog semestra 1993. godine održana su u Sekciji za Rijeku i Istru ukupno 284 kolokvija, kao zajednički kolokviji Hrvatskog kemijskog društva, HBD i Društva kemičara i tehnologa Rijeke i Istre. Kolokviji su dobro posjećeni. Osim kolokvija, Sekcija za Rijeku i Istru održava i jednodnevne ekskurzije u kojima se posjećuju ustanove ili tvornice.

Pored organizacije kolokvija, HBD se bavio i drugim pitanjima, napose pitanjima nomenklature i terminologije, nastavom biokemije, te organizacijom sastanaka.

Odbor za terminologiju i nomenklaturu djeluje od 1978. god. Odbor je vodio Aco Lutkić, a zatim Mirna Floegel. Dogovoreno je bilo da se prevede jedan biokemijski rječnik, te se u nekoliko navrata razgovaralo o tome koji će se rječnik prevesti, te da li će se uz prijevod napisati i objašnjenja termina. Dosad prijevod nije objavljen. Godine 1979. izašao je, ali u izdanje HBD-a prijevod »Nomenklatura enzima: Preporuke (1972) IUPAC I IUB«. Prijevod, uz komentare, pripremili su Branka Mihanović i Pavao Mildner. Prijevod je razaslan članovima HBD-a kao i članovima srodnih prirodoslovnih društava, uz molbu da nam se dostave komentari. Komentara nije bilo. Navedeni prijevod je jedino izdanje koje je HBD dosada izdao.

O nastavi biokemije na dodiplomskom i poslijediplomskom studiju raspravljalo se je često, i to prvenstveno u okviru aktivnosti Saveza biokemijskih društava Jugoslavije, a na inicijativu Olge Gašić (Vojvodina). Dogovoreno je bilo da se prikupe podaci o nastavi, kako bi se zatim pristupilo sastavljanju preporuka za reviziju nastavnog programa, ali preporuke nisu sastavljene. U organizaciji Saveza, održano je u Skopju 1983. god. savjetovanje o nastavi, u sklopu Kongresa biokemičara Jugoslavije. Na inicijativu Zajednice medicinskih fakulteta Jugoslavije, održano je u Zagrebu 1984. god. Savjetovanje o nastavi biokemije na medicinskim fakultetima. U organizaciji HBD održano je 1988. god. u Dubrovniku Savjetovanje o nastavi biokemije na poslijediplomskim studijima prirodnih znanosti, medicinskih znanosti i biotehnologije. Savjetovanje je održano na preporuku Komiteta za biokemijsku izobrazbu IUB, i to je bilo 14. po redu savjetovanje na tu temu koju je preporučio IUB. Na savjetovanju su sudjelovali predstavnici biokemijskih društava Jugoslavije i predstavnici IUB.

U okviru djelatnosti HBD-a organizirano je niz sastanaka. Članovi HBD-a, koji su bili organizatori tih sastanaka, djelovali su i u okviru svojih matičnih ustanova, koje su tada bile suorganizator. Nakon nekih od sastanaka izdavani su zbornici kojima su urednici bili organizatori sastanaka, ali zbornici nisu izlazili kao izdanja HBD-a. U izvještajima sa skupština HBD-a nalaze se, za većinu sastanaka, i imena organizatora, te broj sudionika; ti podaci se u ovom prikazu neće ponavljati.

Na temu enzima organizirano je dosada pet sastanaka što je odraz interesa i djelatnosti članova HBD-a na tom području biokemije. Prvi je bio 1971. god. u Boriku kraj Zadra, gdje je održana »FEBS Summer School on Catalytic and Regulatory Properties of Enzymes«. Zatim je 1977. god. organiziran u Zagrebu »Jugoslavenski simpozij o enzimima« u sklopu Sastanka kemičara Hrvatske. Tome je slijedio 1979. god. u Cavtatu »Special FEBS Meeting on Enzymes«. Nakon prekida od skoro deset

godina enzimi su ponovno bili tema dvaju sastanaka »International Meeting on Esterases Hydrolysing Organophosphorus Compounds«. Prvi sastanak održan je u Dubrovniku 1988. god. Drugi je bio planiran da se također održi u Dubrovniku (1991. god.) ali je zbog rata održan u Salsomaggiore, Italija (1992. god.) premda su se sve pripreme obavile u Zagrebu.

Članovi HBD-a bili su organizatori i nekoliko regionalnih sastanaka, a na regionalnim sastancima izvan Hrvatske članovi HBD-a bili su obično u velikom broju aktivni sudionici. Biokemičari i biofizičari, a kasnije i biotehnolozi, regije Alpe/Jadran (Italija, Slovenija, Hrvatska, Austrija) počeli su se redovito sastajati od 1971. god. kada je prvi takav sastanak održan u Trstu. U organizaciji HBD-a održana su tri sastanka: u Zagrebu 1973. i 1981. god., te u Opatiji 1990. god. Drugi regionalni sastanci na kojima smo bili sudionici jesu Balkanski dani biokemije i biofizike, koji se održavaju od 1976. god., kada je prvi sastanak održan u Ateni. Godine 1988. je HBD organizirao Balkanske dane u Dubrovniku; na tom su sastanku po prvi puta bili prisutni sudionici iz svih balkanskih zemalja (Jugoslavija, Bugarska, Turska, Grčka, Rumunjska i Albanija).

U organizaciji HBD-a održana je u Dubrovniku 1976. god. ljetna škola »Post-Synthetic Modification of Biological Macromolecules«, a 1983. god. u Zagrebu Ljetna endokrinološka škola. Godine 1977. organiziran je u Zagrebu »International Meeting on Receptors and Steroid Hormones in Brain«.

HBD je u lipnju 1993. god. organizirao u Zagrebu Sastanak hrvatskih biokemičara. U sklopu sastanka održan je simpozij u čast Pavla Mildnera, povodom 75-te godišnjice rođenja, te godišnja skupština HBD-a.

Članovi HBD-a sudjelovali su i u organizacijama kongresa biokemičara Jugoslavije, koje je organizirao Savez biokemijskih društava Jugoslavije. Kongresi su održani u Portorožu (1976.), Beogradu (1980.), Skopju (1983.), Sarajevu (1986.) i Novom Sadu (1989.). Pored Kongresa, Savez je održavao skupštine na kojima su sudjelovali delegati republičkih i pokrajinskih biokemijskih društava. Skupštine su održane u Zagrebu (1979., 1981., 1986.), Skopju (1983.), Novom Sadu (1989.) i Ljubljani (1990.). Zapisnici sa Skupština (osim prve i šeste) objavljeni su u Periodicum Biologorum. Taj je časopis bio glasilo Saveza od 1977. do zaključno 1991. god.

Na kolokvijima i skupštinama HBD-a govorilo se često o potrebi bolje povezanosti sa srodnim društvima u svrhu koordiniranja naših djelatnosti. U takove djelatnosti spada napose popularizacija prirodnih znanosti, razrada nastavnih planova na svim razinama školovanja, the poticanje znanstvenog i stručnog rada na području prirodnih znanosti. U Hrvatskoj danas djeluje oko 30 prirodoslovnih društava. Inicijativu za povezivanje tih društava dalo je Hrvatsko prirodoslovno društvo, koje je najstarije takvo društvo u našoj zemlji, osnovano 1885. god. Hrvatsko prirodoslovno društvo je ponudilo preuzeti ulogu krovne organizacije, s time da pojedina društva zadrže svoju punu samostalnost. HBD je na skupštini 1991. god. prihvatilo tu inicijativu, i postalo član Hrvatskog prirodoslovnog društva. Sada je na članovima HBD-a i Hrvatskog prirodoslovnog društva da svoje planove provedu u djelo.

ELSA REINER

Institut za medicinska istraživanja i medicnu rada Sveučilišta u Zagrebu

Ksaverska cesta 2, 41000 Zagreb

Hrvatsko biokemijsko društvo
Marulićev trg 19/II, 41000 Zagreb

THE CROATIAN BIOCHEMICAL SOCIETY:

From its foundation to FEBS and IUBMB membership

SUMMARY. – The first organization of Croatian biochemists was brought about within the Croatian Chemical Society (Section of Biochemistry, 1957 – 1976). In 1976, members of the Section formed the Croatian Biochemical Society. Adherence to FEBS (Federation of European Biochemical Societies) and IUBMB (International Union of Biochemistry and Molecular Biology) was not direct, but through the Union of the Chemical Societies of Yugoslavia (1965 – 1977), and later on through the Union of the Biochemical Societies of Yugoslavia (1977 – 1991). In 1991, the Croatian Biochemical Society left the Union and in 1992 became a member of FEBS and IUBMB.

The Society has 220 members (June 1993); 22 members are in the Rijeka/Istra area and they form a Section together with members of the Croatian Chemical Society from the same area. The Croatian Biochemical Society is led by a Board (President and eight members) elected every second year at the Annual assembly. The main activity of the Society is to organize lectures by speakers from Croatia or from abroad. The lectures are held in Zagreb or Rijeka, usually once a month. Other activities include the organization of meetings. Since 1971, the Society has organized ten international and three national meetings, usually in conjunction with Institutes or Faculties of the University of Zagreb. The Society publishes the bulletin »Informacije« (in Croatian, twice a year, since 1974) to supplement information given in the FEBS Bulletin.